

Emnenr.

64

Fylke:

Nordland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad:

Haltvoldal

Emne:

Død & begravelse

Bygdelag:

Oppskr. av:

M. Bakken

Gard:

(adresse):

Haltvoldal

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

sp. 1.- Gamlekarane hadde mange slags fugdar varsel. Dei fortalde at dei såg fugdarlys på ymse stader der det kom til å døy folk. Og likeins om vinteren, dersom snøen fall av veggene på eit hus, og det då var snø aft på veggene som likna på ein kross, så var det ein på garden som kom til å døy med det fyrste.

Og tok to samtidig i handtak på ei dør frå kvar si side; så fekk ein spøja ein dæding.

Likeins kunne hyl og skrik av dyr og fuglar, som td. av hund og ugler, varsla fugd.

2.- Fugdarvarsel kunne folk koma ut for på kvotid som helst av året.

3.-4. Det var somme som fortalde at dei hadde sett folk gå omkring hovudtaun, og det skulle vera eit varsel på at vedkomande

kom til å døy med det fyrste
5.- Før i tida, då det var vanleg
med lús på gardane, var feigdalús
nok mykkje på tale. Derom ein
som vart sangeljande brått
fekk ein lús inn vanleg, og
han så brått vart lúspri, var
det eit sikkert teken på at
han var feig.

7.- 8. Det var vanleg, at både same
penge og same rommet på
garden vart brukt til dei
døyande.

10.- 11. Dei sendte ofte bud etter prestun,
særleg når det var eldre folk
som låg og skulle døy.

Presten las då og song, heldt som
ei lita prike, og tala med den
sjuke, og gav han "sakrament",

12. Det var vanleg at dei sendte bud
etter gode venner og dei næraste
slektingane til den døyande,
så dei kunne få seia "farvel"

13. Eldre folk bestemte ofte kva
klæde dei vilde ha på seg i
grava, og likeins kva mat dei
skulle ha i "gravelse," og kven
dei skulle bida.

Tiden mellom dødsfallet og begravelsen.

14. Fyr i tida sa dei: t.d. "Han ha, doa,"
han, do," og han x. "doi," og han ska
vort døy.

15. Ein leit helst den døde ligga til dei
var sikke på at han var død.

sp.

svar

9

- 16.- Det har nok gått segur om folk som har von skinnand, at diu har spindt lækur av kista o. s. v.
- 17.-18. Det var vanleg á latu att angr til den døde; deretter ta diu ei salmbok undir haka så munnen skulle latast att. I den seinare tid pla ein binda eit band undir haka og over hovude, til den døde stivnar så munnen heldt seg att.
- 19.- Diu sendte som vanleg bod etter grannane når ein skulle bytta klade på den døde og leggja han på „likstrå“.
- 22.- Ein opna vindauge så det koma fiskear f lüft inn i rommet; deretter hengdu diu noko kvitt fjer vindauge og slansa klokka dersom det var klokka i rommet.
- 23.- Fyr i sida pla diu ha den døde liggande i senga tri dagar, med han lag på „likstrå“ som diu på.
- 25.- Diu tok då „burt sengelædi“ så liket lag på halmen.
- 27.-28. Denne halmen vart brendt når diu hadde lagt liket i kista, og diu klædi vedkomande hadde på seg undir dæden vart då brendt samtidiq med halmen.

Sp.

svar

29.- Når liket var lagt i kista, var dei no helst burt i eit uthus ein låve t. d. og der stod ho då til gravferdsdagen.

30.-36. Liket vart stilt snarast råd eller at vakkomande var avliden, av huses folk og sume av grannane. Håret vart griddt og skjeggjet på mennfolka vart klypt eller barberert eller som mannen brukte det medan han levde, og så vart det sjølvsagt vaska.
Likkler.

38.-39. No kalla det at dei sveper i m liket, og no kallar ein likklada for „liksvøpe.“

40. For si tid sidan brukte ein ofte eit lakn å breida over liket, d. v. s. fyre papir „svøpe“ vart på moten.

42. Den første tid hu bødde folk, var det vanly å klede liket heilt bødde med over og underklar. Seinare i sida vart det brukt berre underklar.

43.-44. Til likskjorte vart det då brukt ei kvit lentskjorte eller ei linskjorte om ein hadde det.

45.-46. Det var vanly at liket skulle ha strømper eller sokkar på føttene

47. Og det har alltid vore vanly med hovudplagg.

op.

Svar.

51.- Det var vanleg å bruke lereft
 eller linnklæde straks det kom
 slikt garn i vanleg handel, så
 ein kunde veva det ein tung.

52.-53. No kjøpa ein fudig, "liksvöp,"
 av papir

58.- Fyr i tida hadde eldre folk
 alltid kista ståande fudig.

59.- og i den tid var det alltid
 berre brunagler i kista.

60.- Det var 4 "bærella" av basketauing
 til å bera etu.

61.- og kista var alltid laga
 av flinkaste snikkaren i
 grunda.

62.-63.- Fyr i tida måla dei
 alltid kista svart, men no
 i den seinare tid har dei
 gått over til mesta berre kvite
 kister.

65.-66. Fyr brukte dei litt fin høvelspan
 til underlag i kista, og ein brukte
 helst ei vanleg kita pute som
 hørde i kista, til hovudpute.

67. No blir kista som regel kjøpt
 fudig, og er då kvit.

68. Fyr i tida skulle eldre folk
 nok ha med seg i grava t. d.
 salmebok, ein ting av sylv og
 seierstøva dersom dei var født
 med ei slik, ellers utan ringen
 om dei hadde slike.

69.- Dersom ikkje barnet var levande,
 fekk gjerne mora barnklæda
 med seg i kista.

13219

sp.

svar

- 70.- Dei laga vandy til ein slags kross og hengt over kista.
- 73.- og det var vel helst for at den døde ikkje skulle gå aft.
- 74.- Det var vandy at slekt, venner og grannar var tilslades nar dei la den døde i kista, og då heldt dei andakt med lesing og song.
- 75.- Dei hadde alltid litt bevertning etter at dei hadde lagt liket i kista og bære ho til eit tjuv t. d. kjellarkjernet eller låven.
- 82.- Kista skulle stå slik at hovudet vendi mot nord og føtten mot sør.
- 83.- og lokket vart alltid lagd på kista.
- 86.- Liket vart ikkje synt fram fyr i endu gravølet.
- Song.
- 89.- Det skulle vera mest mogleg stillt i tinet med liket i bod på garden.
- 93.- Det var ein skikk at ein hadde svarte klæde i begravelsen, Og dette gjaldt både for menn og kvinner.
- Synge ut liket.
- 98.- Fyr i tida samlast folk til begravelse laurdag, og liket skulle førast til kyrkjegarden og gravleggast andu dagen (søndag).
- 99.- Fyr brukte dei bære ordet "gravels" no sier ein ofte "begravels."

pp.

svar.

100.- Du song alltid nar du var liket
frå vœningahuset og til uthuset,
og du song alltid medan du var.
Og var du ikkje ferdig med
songen under bringa, song du
resten då du hadde sett frå
seg kista

101. Under begravelsen vart kista
boren inn i stovrehuset at, og
då vart lokket teke av kista, så
du kunne få sjå liket du som
ville sjå det, Då liket var vinst
fram, la du lokket på att og nagla
det fast.

103.- og sette eit brennande lys på
svær ende av kistelokket

105.- Då du var ut kista, sløkkte
du lyset og sette du vekk.

108.- Her er mange kyrkjegardar eller
gravstader fundt bygda på millois
frå kyrkja. Det har vorte skikk
no til du som nar til å gravelegga
ved kyrkja, at du ber liket først
inn i kyrkja, og då brukar ein
lyset.

109.- 110. Fyr i tida hadde du alltid
"nattgravels" (søme held på den
skikken endå), dersom det er
på ei årstid at det er myrkt
om netten, må ein brenna lys,
ellers ikkje.

111.- Det finst endå søme her, som
held på den skikken.

112.- Det har vore og er framleis
skikk

sp. svar
at helst ~~de~~ dei næraste slektningane
~~der~~ ber ut liket.

122.- Det har von skikk å bera liket
ut med fotenden fyrst.

125.- Det har von skikk, å strö
med bar der ein skulle fara
med liket.

129.- Flust mozely av slekt og vens
fylgjer som regel den döde til
grava,

130.- og det har ikkje ^{von} noko innatak
for karar og kvinner i dette
sillfelle.

133.- Det har von vanleg, at dei
har stödd med litt bar på
vegen om gardane som lög
ved vejen der ein tröng fara
med liket.

134.- Det er vanleg å heisa flagget
på halv-stong der ein fer med
liket, flagget pla då hinga
slik til gravfuda er over.

139. "Gravelsvertn" eller "liksöngarne"
song alltid eit vers for kvar gard
dei fer forbi anten dei stansa
eller ikkje.

141.- Det same gølt og der dei fer
forbi med båt.

146.- 47.- Hestne som drag kista berde
helst vera svart, og likeins ikkje
vera med föll.

148.- Undu ei likfard skulle det helst
köyrast sakte.

150.- 51.- 52. Köyraren skulle helst vera
ein nær slektning, som sat på kista
saman med songaren.

op.

svar

153.- Der det ikkje var køyrende eller farande med båt; måtte kista brast, eller dragast.

154.- Var det fint ver under gravferda, ple du seia, at den døde hadde von eit godt menneske, og lekkis, eit lågt menneske dersom det var dårlegt ver.

På kyrkjegarden.

156.- 59 Det var helst du som hadde byrja bringa, som tok seg av kista då du var framkomne

161. Var det kyrkje på staden, møtte presten opp, og du var då inne liket i kyrkja der du song, og presten heldt ein tale.

166.- Det vart ringt, når det var jamna over grava.

Graven.

169.- 70.: Dersom ikkje nokon på garden ~~sin~~ hadde töve til å grava, fekk du helst sin av grannane til å gjera det, og det var helst nokre av grannane som kasta att grava. (cto er det fast grava.)

172.- Når ein var jordfest kunne ein ikkje gå att tünde du.

173.- 74.- 75. Ein sette nok muke på grava, så ein künde stella og pynta ho seinare. Og dette arbeidet må nok gjerast på sumpstid her, som er så mykje sno om vinteren.

Særlige tilfelle.

176.- 81.- Sjølmordarar og barn som ikkje var døpt måtte nok gravast ned på yttre sida av kyrkjegardsmuren.

svær

Gravøl

182.-83. "Gravøls." Det var helst vakene
og eldre folk som stod for beedinga
til gravøls.

188.-89. Hadde beamannen rust sit stykke
fekk han nok mat der han kom.

Ein künne og senda brev med gravølsvi.

190. Ein gamaldags "gravøls" vara jant
1/2 dagar, (Laurdag og Søndag).

191.-92. Dei var vanleg 5 gonger tilbords
og fekk mat i sit gravøls, og
så künne dei vera fleire gonger
tilbords i et etu netta og få
eit kvætt drikkandes. I den siste

tida har no dette for det eneste
gått ut over kaffen. Det var alltid
kjöttrettar som vart brukt til
smiddag.

194. Det var same som var tinga
til skollarar og dei stod fyrr
all serveringa i gravøls.

195. Det var vanleg at heile grunda
var biden i gravøls.

196. Kjeringane som kom, pla ha med
seg korgar med gravølsmat som t.d.
lefsa og gomme, så det var alltid
rikelig med mat. Det som dei ikkje
troung bruke av all denne maten,
vart delt og lagt litt i kvar
korg, som dei fekk med seg
heim kjeringane nar dei for.

201. No har det vorte ein mote
at dei skal halda berre "mårgravøls"
gjestene samlast då om morgonen
fyrr ein fer burt med liket.

sp.

svar.

202. 7 gravels som var litt svarare ein vanlig, hadde dei ofte litt brennevin. Det var ofte slikt som den avlidne hadde spart i hop til til gravferdi. Den som det var ein himebrunnar, göymde han som regel noko av det beste til gravelsbrennevin.
204. Det er no slutt med å bera med seg matkorgar; men så gjev dei i den stad kransar.
205. Det er vel kring 50 år sidan, at kransane tok til å bli ålment brukte her.
206. Den fyrste tida kransane vart brukte, var det berre himelaga kransar. No blir dei alltid kjøpt ferdig laga.
207. I den seinare tid pla det vera silkeband på kransane med pasteuft.
208. Kransane til dei næraste slektningane fylgjer som regel med kista i grava. Dei andre blir lagt på grava.
209. Det er ikkje nokon viss tid dei skal ligga der. Dei kann bli avleide og lagt på seinare under viss høve.
210. Ved nattgravels brukar ein ha middag dagen fyrr gravferdi; og er det berre morgongravels, pla dei ha middagen etter gravferdi. Alkohol blir no sjeldan brukt.
211. Dei som må til kyrkje grunda

121

op

som

får då svært litt mat anten
på gjestgjiveriet eller på sin kaffe.
212. Det er fyrst i den seinare tid
at det har vorte vanlig å avertura
dødsfalla. Abostutt nær, blir
for mykje by å få guide på.